

Др Мирослав Јовановић, редовни професор
Филозофски факултет, Универзитет у Београду

Андреј Митровић (1937-2013) Одлазак научника-институције¹

Напустио нас је Андреј Митровић. Отишао је научник који је својим стваралачким опусом и целокупним научним, интелектуалним и академским делом обележио читаву једну епоху развоја српске историографије. Научник који је својим преданим радом у сваком погледу преобразио и модернизовао српску историографију. Тиме се сврстао у ред оних српских историчара који су утицали да се однос, знање, разумевање и тумачење прошлости српског народа и друштва суштински измени и унапреди. Попут Јована Рајића, Илариона Руварца, Стојана Новаковића, Владимира Ћоровића, Георгија Остогорског и Симе Ћирковића.

Увек је неочекивано, тешко и болно изненадно опраштати се од великог научника, интелектуалца, учитеља, али и великог и искреног пријатеља и научног, интелектуалног и личног узора. Још теже је сажети у неколико редова, или на неколико страна богат научни живот, визионарску преданост науци и општем друштвеном и интелектуалном напретку српског народа и српског друштва, подвести резиме изузетног научног прегнућа, резултата и научног значаја које превазилази читаво поколење.

Андреј Митровић био је рођен 17. априла 1937. године у Крагујевцу, где је завршио основну школу и гимназију. Након тога завршио је студије историје на Филозофском факултету у Београду (1961). И одмах по завршетку студија, професор Јорјо Тадић, чувени истраживач историје Дубровника и Медитерана, примио га је као асистента на катедру Опште историје новог века. Од тог тренутка, академска каријера Андреја Митровића била је, до пензионисања (2004), везана за Филозофски факултет у Београду, на коме је основао Катедру за Општу савремену историју (1985). Током четири деценије академског рада Андреј Митровић био је ментор више десетина магистарских и докторских дисертација. Под његовим преданим и будним педагошким надзором стасало је читаво поколење српских историчара, којима је омогућио и подстакао их да отворе читав низ важних питања из српске, балканске и европске историје.

¹ Miroslav Jovanovic, „Andrej Mitrović (1937-2013), Odlazak naučnika-institucije“, u: *Vreme*, 29.08.2013, <http://www.vreme.rs/cms/view.php?id=1134207>

Поред Филозофског факултета у Београду, који му је био *alma mater*, држао је предавања на читавом низу водећих европских и светских универзитета, попут Берлина, Бечка, Хамбурга, Рима, Граца, Бремена, Брауншвајга, Медисона, Атине, Мајнца, Софије и низа других.

Од 1988. године био је дописни члан Српске академије наука и уметности, у којој је председавао Обором за историју 20. века, а од 2006. године био је дописни члан и Црногорске академије наука и умјетности. За свој научни рад и допринос добијао је и домаћа признања (Октобарска награда града Београда, 1975), али и вредна европска признања (Хердерову награду за допринос историографији, 2001; као и Медаљу Константина Јиречека, Друштва за Југоисточну Европу 2004).

Његов научни опус обухвата 24 монографије и посебна издања и преко 700 научних и публицистичких радова. Но ова импозантна квантификација ништа не говори о научном значају и изузетним дометима. О тематским, хронолошким и проблемским интересовањима Андреја Митровића, о његовом свестраном и дубоком разумевању и тумачењу прошлости, његовој научној и методолошкој иновативности и научним пробојима. Иако је тешко, у овако сведеном размееу његовог научног рада, издвојити најзначајније, најиновативније и најутицајније радове, могуће их је сагледати у неколико кључних тематских и проблемских кругова којима је Андреј Митровић посвећивао посебну пажњу. Већ од својих првих научних расправа (1963) и прве монографије *Југославија на конференцији мира 1919-1920* (Београд 1969), велики део истраживачких напора и научног рада посветио је проучавању дипломатске, политичке и војне историје. У том сегменту научних интересовања највеће домете достигао је проучавајући политику Европе у међуратном периоду, како у знаменитој синтези *Време нетрпељивих. Политичка историја великих држава Европе 1919–1939* (Београд 1974, Подгорица 2001, 2004, Београд 2012), тако и у знаменитој прегледној студији *Фашизам и нацизам* (Београд 1979, 2009). Односно у читавом низу и данас изузетно важних и незаобилазних истраживања везаних за учешће Србије у Првом светском рату: *Продор на Балкан. Србија у плановима Аустро-Угарске и Немачке 1908–1918* (Београд 1981, 2011), *Србија у Првом светском рату* (Београд 1984, 2004, Лондон 2007), *Устаничке борбе у Србији 1916–1918* (Београд 1987, 1988). Други тематски и проблемски круг био је посвећен темељним истраживањима, у српској историографији потпуно запостављене, економске историје која су резултирала изузетно значајном студијом *Стране банке у Србији 1878–1914* (Београд 2004), као и великим доприносом који је дао у колективној монографији *Народна банка 1884–2004* (Београд 2004). Трећи круг је био посвећен изузетно широком спектру занимања и проучавања тема везаних за проблем друштвеног ангажмана уметности, која су резултирала изузетном студијом *Ангажовано и лепо. Уметност у раздобљу светских ратова 1914–1945*

(Београд 1983, 2011), односно чувеним огледом *Историјско у Чаробном брегу* (Београд 1977). Најзад изузетне резултате и немерљив научни допринос Андреј Митровић дао је својим занимањем и запитаношћу над суштинским проблемима историјске науке, својим интересовањем, проучавањима и радовима посвећеним, у српској историографији изузетно запостављеној области, теоријској мисли и развоју теорије историјске науке. У том сегменту издваја се, по много чему преломна, изузетно промишљена и научно провокативна студија *Расправљања са Клио. О историји, историјској свести и историографији* (Сарајево 1991, Скопље 1995, Београд 2001).

Овај широк научни опус сведочи о историчару широких тематских и проблемских интересовања, али и научнику свеобухватних методолошких и теоријских знања. О иновативном, радозналном, авангардном (у многим сегментима далеко испред свог времена) научнику, доследно преданом науци, научном раду и тежњи и сталном трагању за научном истином.

Осим ових вредности његовог научног рада, овде тек безнадежно штуро скицираних, треба указати и да се увек трудио да нашу историју (Србије / Југославије), проучи, сагледа, разуме и тумачи у контексту европских токова, европских друштвених и политичких процеса. Као и да је, што је изузетно значајно, константно био посвећен задатку да српску историографију упознаје са кључним трендовима развоја светске историографије.

Имајући у виду опсег и домете научног рада Андреја Митровића не чуди што је имао (има и имаће) своје јасно место у светској историографији. Не чуди што је научник таквог опуса био познат и цењен у научним срединама широм Европе, од Немачке и Аустрије, преко Британије, Француске и Италије, до Балкана и Русије.

Осим овог видљивог, и разним квантификацијама подложног па тиме и лако мерљивог научног доприноса, постоји и читав сегмент научне и академске делатности који, на први поглед (и у овом бескрајно симплификованом, црно-белом времену, времену етикетирања, деструкције и нетрпељивости), није лако уочљив, али је, упркос томе, не мање значајан. Тај сегмент се подводи под прилично магловите и уопштене појмове „утицај“ и „ауторитет“. А утицај Андреја Митровића, научни, интелектуални утицај и ауторитет, био је изузетан, дубок и далекосежан. То се лако може уочити и када је реч примера ради о његовом јавном и интелектуалном ангажману. Његови бројни интервјуи (чији је тек мањи део обједињен у књизи *Време деструктивних*, Београд 1998) сведоче о научнику доследно посвећеном науци и указивању на друштвени значај научности. Такође, био је један од првих домаћих научника који је схватао снагу и значај медија, пре свега филма и телевизије. У сећању бројних гледалаца остале су упамћени његови документарни серијал *Време нетрпељивих*, односно његов изузетан ангажман у знаменитом Кино-оку, где је осим изузетне ерудиције,

демонстрирао и бриљантан интелектуални ангажман. Но, упркос томе, Андреј Митровић никада није упао у замку да постане „естрадни историчар“ (што је данас изузетно распрострањено). Већ је, доследно, медије схватао као изузетно важан комуникацијски простор за ширење, указивање значаја и заштиту научности.

Но, његов изузетан академски, педагошки и интелектуални ауторитет који је употпуњавао његов научни утицај се могу разумети тек уколико се има у виду значајан и далекосежан допринос који је дао у домену академске, педагошке и научне организације. И то како оснивањем Катедре за Општу савремену историју којом је отворио простор да у фокус академских интересовања у српској средини, организовано уђу проблеми најновије прошлости. Тако још више и својим уредничким радом, на уређивању Нолитове библиотеке „Историја“, потом библиотеке „Историјска мисао“ Српске књижевне задруге, као и библиотеке „Истраживања историје ЦИД-а“ из Подгорице. Што је искористио да српској интелектуалној и научној јавности приближи неке од најзначајнијих студија светске историографије (попут Ф. Бродела, Ј. Февра, Ј. Коке, П. Кенедија, А. Некрича и М. Гелера, С. Хантингтона...). Но, ипак по свом значају се истиче његова предана посвећеност организовању неформалног дискусионог клуба на Филозофском факултету, од средине 1970-тих година, познатог под колоквијалним називом „Округли сто“, на коме је омогућио да студенти историје Београдског универзитета могу слободно да дискутују са неким од водећих имена европске и светске историографије (Х.А. Јакобсен, Ј. Кока, М. Феро, В. Момзен, М. Велер, И. Гајс, Ст. Павловић, Т. Стојановић..., да споменем само неке). Деведесетих година, Андреј Митровић је далековидо покренуо часопис *Годишњак за друштвену историју* (1994), са јасном свешћу колики значај за развој науке и научног мишљења има стварање простора за размену научних информацију. Тиме је неформални круг добио снажан институционални оквир, а сам часопис је постао симбол модернизације српске историографије, којој је сам Андреј Митровић посветио читаву своју научну каријеру, и то у мери да данас, 20 година након његовог покретања, већина европских историчара који су упознати са њим, тврди да је за српску историографију имао значај који је упоредив са покретањем часописа *Анали за француску и светску историографију*. Временом ови напори добили су и шире институционалне оквире, оснивањем *Удружења за друштвену историју* (1998). Такође, не могу се заборавити ни његови напори да своје ученике, као и што шири круг историчара из Србије укључује у светске научне токове, на чему је несребично и предано радио.

Захваљујући тим својим прегнућима и посвећеношћу, знању и високој научној свести Андреј Митровић је, подједнако као и својим научним радом, битно померао границе у савременој српској историографији, у историјској и

генерално научној мисли. Све то још више појачава свест о његовом свеобухватном и дубоком научном доприносу и значају његовог рада.

Андреј Митровић остао је у свести низа поколења историчара, научника, студената, интелектуалаца или једноставно људи који се занимају за науку и прошлост, упамћен као симбол научности. Симбол преданости и посвећености науци, научном прегнућу и напору да се досегне научна истина. Ширином, разноврсношћу и дубином свог научног опуса, модерношћу и значајем свог историографског дела, иновативношћу академског рада, потпуном педагошком посвећеношћу и јавним интелектуалним ангажманом (по правилу у одбрану науке и научности) – Андреј Митровић је још за живота заслужено стекао статус праве научне институције.

Пленио је својим изузетним, незаборавним шармом и харизмом, својим знањем, интелектуалношћу, разложношћу, ерудицијом... Али, на оне који су имали ту привилегију да га познају, највише је пленио својом демократичношћу. Данас је истина уобичајено, и друштвено пробитачно, за некога рећи да је демократичан човек (чак и када је то далеко од реалности). Но, Андреј Митровић је суштински, у сржи свога бића, заиста био демократичан човек, чак и у времену када то није било друштвено похвално рећи. Он је и по својим начелима, и по убеђењима и по свом односу према окружењу био толерантан човек, препун разумевања. И по томе се издвајао, и то не само у својој генерацији. Никада није подстицао друге да му говоре оно што су претпостављали да би он желео да чује. Напротив. Једноставно, изузетно је волео сучељавање мишљења, али сучељавање са аргументима, без етикетирања и ружења, отворену дискусију у којој сви имају право на свој (свакако аргументован) став и мишљење. Често је тврдио да га ништа не може обогатити више од добре књиге и добре дискусије. Но истина је да је он несебично богатио све око себе, управо кроз садржајну и аргументовану размену мишљења. Нажалост, у савременом српском друштву, то је готово заборављена вредност.

Шта рећи на крају, а не звучати патетично (јер управо је патетика оно што је за Андреја Митровића, научника чврсто утканог у интелектуално мишљење и посвећеног научности – било једноставно неприхватљиво у јавној комуникацији). Он се није трудио да буде, он је једноставно био један од највећих и најзначајнијих српских историчара и научника 20. века.